

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗМІНИ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сергій ДЕНИСОВ

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Дмитро ЗАЙКА

*доктор філософії у галузі права,
керуючий партнер АО «Офіс законності»
м. Харків, Україна*

Сучасні соціально-економічні та військово-політичні виклики в Україні спричиняють необхідність перегляду підходів до правового регулювання переміщення суб'єктів пробації. Умови воєнного стану, внутрішнє переміщення осіб та загострення питань безпеки роблять актуальною проблему законодавчого врегулювання релокації осіб, які перебувають під пробаційним наглядом.

Законодавство України передбачає можливість контролю за особами, які перебувають під пробаційним наглядом, однак не містить деталізованих механізмів щодо зміни місця перебування таких осіб у разі вимушеного чи добровільного переселення¹. Відсутність нормативно врегульованої процедури ускладнює контроль з боку органів пробації та створює ризики уникнення виконання зобов'язань. У разі переміщення суб'єкта пробації до іншого регіону необхідне оперативне передавання інформації між територіальними органами пробації для оперативного вирішення питань постановки на облік та кадрового забезпечення. Як слушно вказує Левченко Ю. О., у зв'язку зі зміною місця проживання, збільшилась кількість суб'єктів пробації, які перебувають на обліку органів пробації в центральних і західних

¹ Про пробацію: закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. Дата оновлення: 19.12.2024.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 28.03.2025).

регіонах України, що зменшило можливість належним чином проводити пробаційну роботу через недостатню кількість кадрів².

У довоєнний період законодавство містило норму, що зобов'язувала засуджених осіб у письмовій формі повідомляти уповноважений орган з питань пробації до зміни місця проживання або протягом трьох днів після такої зміни. Поза тим, у перші дні повномасштабного вторгнення суб'єкти пробації масово покидали місця постійного проживання і пошуки нового місця проживання часто займали більше 3 днів. Окрім того, особам, які залишились на тимчасово окупованій території або в зоні активних бойових дій, і не мали можливості повідомити інспектора про своє місце перебування у телефонному режимі, було запропоновано зробити це за допомогою електронної пошти, месенджера у фейсбуці³.

У подальшому законодавцем було внесено зміни та доповнено п. 3 гл. 4, серед іншого, абзацом такого змісту: «Під час дії воєнного стану або загрози поширення епідемії, пандемії, надзвичайної ситуації засуджена особа може повідомити уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання (роботи) з використанням технічних засобів електронних комунікацій (телефоном, електронною поштою), текстовим повідомленням з використанням мобільного зв'язку.»⁴.

Проте, видається, що і таке формулювання не є ідеальним, оскільки містить декілька правових недоліків, які можуть ускладнити його практичне застосування. Варто звернути увагу, що не всі суб'єкти пробації можуть мати доступ до електронних засобів зв'язку (наприклад, через матеріальні труднощі, освіту, вікові особливості або перебування в регіонах із відсутністю мобільного покриття). Так, згідно звіту про стан засуджених за 2024 рік Державної судової адміністрації України, 718 осіб мають початкову загальну освіту або не мають освіти взагалі⁵. Таким чином формулювання має враховувати можливість

² Левченко Ю. О. Актуальні проблеми діяльності системи органів пробації в умовах воєнного стану в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», 2023. № 2. С. 296-300.

³ Денисов С. Ф., Заїка Д. Є. Особливості нагляду та соціально-виховної роботи органів пробації в період воєнного стану. Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 04 листоп. 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський ; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПІтС, 2022. С. 287-291.

⁴ Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: наказ Міністерства юстиції України від 29.01.2019 № 272/5. Дата оновлення: 28.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19> (дата звернення: 29.03.2025).

⁵ Звіт про склад засуджених (№ 7) за 2024 рік. Державна судова адміністрація України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024.

використання альтернативних ресурсів для повідомлення, у тому числі здійснення особистих візитів.

Крім того, станом на зараз, не зазначено як саме уповноважений орган пробації має фіксувати факт отримання повідомлення та його достовірність і який саме уповноважений орган має бути повідомлений. В Україні ще у 2020 році запрацював єдиний реєстр засуджених та осіб, які тримаються під вартою, що налічує понад 800 000 справ, а отже звернення до будь-якого доступного структурного підрозділу ДУ «Центр пробації» дозволяє внести актуальну інформацію про суб'єкта пробації⁶. Крім того, відсутність можливості верифікувати особу може мати наслідком непоодинокі випадки зловживання, коли особа буде заявляти про направлення повідомлення, але орган пробації його не отримає чи не зможе довести або спростувати таке отримання (для прикладу, у разі здійснення телефонного зв'язку).

Отже, релокація суб'єктів пробації в Україні є важливим викликом для правової системи. Відсутність чітких нормативних механізмів створює правові прогалини та ускладнює контроль за виконанням пробаційних обов'язків. Удосконалення механізму правового регулювання удосконалення процедури повідомлення про зміну місця проживання (роботи) сприятимуть впорядкуванню проблем правозастосування та забезпечать дотримання балансу між контролем і соціальними гарантіями для суб'єктів пробації.

З урахуванням вищевказаного пропонується внести зміни до абз. 2 п. 3 гл. 4 Наказу Міністерства юстиції України від 272/5 від 29.01.2019 та викласти його у такій редакції:

«У разі зміни місця проживання (роботи) під час воєнного стану, епідемії, пандемії або надзвичайної ситуації засуджена особа має право повідомити будь-який уповноважений орган з питань пробації за допомогою доступних засобів зв'язку, зокрема електронних комунікацій (телефон, електронна пошта, текстові повідомлення), засобів поштового зв'язку або через особистий візит. Персонал органу пробації, що отримав повідомлення про зміну місця проживання (роботи) зобов'язаний забезпечити фіксацію факту отримання повідомлення та його достовірність і повідомити уповноважений орган пробації за попереднім місцем проживання засудженого».

⁶ 10 років пробації в Україні: шлях реформ та європейських стандартів. Державна установа «Центр пробації». URL: <https://www.probation.gov.ua/10-rokiv-probatsii-v-ukraini-shlyah-reform> (дата звернення: 29.03.2025).